

ROUSSEAU VE KANT İLE AVRUPA'DA KALICI BARIŞA VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE DAİR

Meral Uğur ÇINAR*

Özet

Bu makalede Kant ve Rousseau'nun Avrupa'ya birleşik bir federasyon yolu ile barışın gelip gelemeyeceği konusundaki görüşleri karşılaştırılmaktadır. Bu noktada, her ikisinin barış istemekle beraber bunun olabilirliği hususunda çok farklı görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Makale önce bu benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarken sonrasında her iki düşünürün insan doğası ve toplumsal dinamikler konusunda sahip oldukları farklı varsayımlarının vardıkları sonuçlar üzerindeki etkisini irdelemektedir. Bu tartışmanın ardından makale yüzünü Avrupa Birliği tarihine ve günümüz Avrupa Birliği'ne çevirmekte ve her iki düşünürün öngörülerini bu ampirik örnek üzerinden test etmektedir. Varılan sonuç her iki düşünürün öngörülerinin bir sentezi niteliğindedir. Bu sentez iki dünya savaşının Avrupa toplulukları üzerinde algı ve rasyonalitede yarattığı değişiklik hesaba katılmadan izah edilemez.

Anahtar Kelimeler: barış, demokrasi, Rousseau, Kant, Avrupa

Rousseau and Kant on Perpetual Peace and the European Union

Abstract

In this article, Kant and Rousseau's views on a federation of Europe that would lead to continental peace are compared. It is shown that while both thinkers desire such a peace, their views differ on the prospects of it. The article first establishes the differences and similarities and then traces the reasons for the different conclusions they reach. It argues that their basic assumptions on human nature and societal dynamics play important roles in this process. After this discussion, the article turns to the European Union to

* Yrd. Doç. Dr., Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
Makalenin Gönderilme tarihi: 28 Mart 2016, Kabul edilme tarihi 25 Nisan 2017

test the predictions of both authors. The article shows that the current conditions of the EU are in fact a synthesis of both scholars' predictions. The experiences of the two wars and the way these wars altered the cognition and rationality of the people of Europe are also taken into account in the analysis.

Keywords: *peace, democracy, Rousseau, Kant, Europe*

Giriş

Avrupa'da kalıcı barış nasıl sağlanır? Bu sorunun iki dünya savaşını başlatmış ve büyük kayıplarla atlatmış bir kıtada sorulmuş olması şaşırtıcı değil elbette. Ancak bu sorunun günümüzden çok önceleri sorulmuş olması ve bu soruya yaratıcı, kalıcı cevaplar aranmış olması son derece takdire şayandır. Kıtada kalıcı barışın sağlanmasına yönelik fikir yürüten ileri görüşlü seslerin kendilerini duyuramamış olup, birleşmiş ve barış içinde yaşayan bir Avrupa taslağının ilk adımlarının acı kayıplardan sonrasına kalması ise bir o kadar düşündürücü. Bu çalışmada, siyasal düşünce hayatının en önemli isimlerinden olan Rousseau ve Kant'ın Avrupa federasyonu fikrini kıtada kalıcı barışın bir yolu olarak nasıl öne sürdükleri karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Hem Rousseau, hem Kant Avrupa federasyonu düşüncesini ciddi olarak düşünmüş ve bunun koşullarını ayrıntılı olarak ele almışlardır. Ancak her ikisinin bu konuya yaklaşımında ve vardıkları sonuçlarda çok önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Bu makalede bu farklılıkların temel nedenleri üzerinde durulacak ve altta yatan nedenin her iki düşünürün insan doğası ve toplum hakkındaki temel düşünce farklılıklarından kaynaklandığı gösterilecektir. Çalışmada, ilk olarak her iki düşünürün Avrupa federasyonu yoluyla ulaşılabileceğine inandıkları barış modelleri ortaya konacak, ardından bu farklı yaklaşımda insan doğası, özellikle de rasyonalite konusundaki farklı anlayışların bu yaklaşım farkındaki rolü irdelenecektir.

Yukarıda sözü edilen teorik ve tarihsel analizi Rousseau ve Kant'ın fikirlerinin günümüz Avrupası'ndaki yansımalarının incelenmesi izleyecek. Zaman hangi düşünürü hangi konularda haklı çıkardı ve her iki düşünürden bir sentez elde edilerek günümüz Avrupa'sında barışı en net şekilde anlamak mümkün mü? Makalenin son kısmı bu sorulara cevap arayacak. Bunu yaparken de Avrupa Birliği'ni ampirik bir vaka olarak ele alacağız.

Rousseau'da Barış İçin Federasyon Fikri

Uluslararası organizasyon yolu ile barış sağlama düşüncesinin öncü isimlerinden olan 18. Yüzyılın reformist düşünürlerinden Abbe de Saint Pierre, 1713 ve 1717 yılında yayınladığı “Projet pour rendre la Paix perpétuelle en Europe” [Avrupa'da Kalıcı Barışa Dair Proje] adlı çok ciltli çalışmasında Avrupa Federasyonu yoluyla kalıcı bir barış sağlanabileceği fikrini ortaya atmıştı. Saint Pierre, 1713'teki Utrecht Barış Konferansı'nda Fransız delegasyonunun sekreteriyasında yer almıştı.¹ Saint Pierre'in bu makalesi üzerine yazdığı ve ölümünden dört yıl sonra 1782'de basılan “Jugement sur la paix perpetuelle” [Kalıcı Barış üzerinde bir Yargı] isimli çalışmada Rousseau, Abbe de Saint Pierre'in Avrupa Hıristiyan devletleri arasında önerdiği resmi bir birlik kurma fikrini değerlendirmektedir. Abbe de Saint Pierre'in düşüncesine göre böyle bir birlik tüm egemen yönetimlerin imzaladıkları resmi bir antlaşma ile meydana gelecekti.² Rousseau bu metin üzerine yaptığı çalışmasıyla federasyon yolu ile Avrupa'da kalıcı barışın kurulması görüşüne dair bakış açısını etraflıca tartışma imkânı bulur.³

Saint Pierre'in kendi çalışması böyle bir fikir konusunda oldukça umutludur. Zira Saint Pierre, er ya da geç, Avrupalı liderlerin mantık yoluyla şu gerçeği kavrayacaklarına inanmaktadır: çıkarları barış ortamında savaş ortamına göre çok daha iyi korunacaktır. Rasyonalitenin dayatacağı bu sonuç karşısında da liderler daha yakın işbirliği içerisine girecekler ve sonuç olarak da bir çeşit “konfederatif hükümet” yönetimini benimseyeceklerdir. Bu yönetim biçimine göre tüm üye ülkelerin yöneten prensleri bir mecliste temsil edileceklerdir. Buna ek olarak, ticaret de barışın daha derinleşmesini sağlayacaktır.⁴ Dolayısıyla, gönüllü olarak ve mantuksal bir süreç dahilinde Avrupalı güçler bir federasyon etrafında toplanacak ve bu da kıtayı barışa götüren yol olacaktır.

¹ Carl J. Friedrich, “The Ideology of the United Nations Charter and the Philosophy of Peace of Immanuel Kant 1795-1945,” *The Journal of Politics*, Cilt 9, No 1, 1947, s. 10-30, s.12.

² Jean-Jacques Rousseau, “Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace,” *The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics*, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005, s.28.

Ayrıca bakınız: Howard Williams, *Kant's Political Philosophy*, New York, St. Martin's Press, 1983, s.257.

³ Rousseau, *The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics*, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005.

⁴ Rousseau, “Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace.” Ayrıca bakınız: Torbjorn L Knutsen, *A History of International Relations Theory*, Manchester, Manchester University Press, 1997, s.129.

Rousseau'nun makalesi, Abbe de Saint Pierre'in argümanlarını özetlemekten öte, daha çok Rousseau'nun kendisinin bu konular hakkındaki görüşleri üzerinde durmaktadır. Rousseau, ilk olarak Saint Pierre'in projesini ahlaki boyutu ve iyi niyetinden dolayı överek yazısına başlamaktadır. Aynı zamanda Rousseau, gerçekten de böyle bir modelin tüm Avrupa ülkelerinin ve yöneticilerinin hakiki çıkarına uygun olduğu konusunda da Saint Pierre'e katılmaktadır. Buna karşın, böylesi bir modelin o günkü koşullarda ve görebildiği yakın gelecekte, mümkün olmadığını da hemen eklemektedir. Öncelikle, Rousseau hiç bir egemen gücün gönüllü olarak böyle bir projeye dahil olacağına imkan vermemektedir. Ona göre böyle bir federasyon ancak kaba kuvvet kullanmakla mümkün olabilir. Hatta kendisi bu federasyon kurulduktan sonra bile bu federasyonu bir arada tutmanın tek yolu olarak da baskıcı bir gücün varlığını görmektedir. Bu güç, her üye devletin federasyonun kurallarına riayet etmesini sağlamakla yükümlü olacaktır.⁵ Bu sebepten ötürü de tüm egemen güçler tek bir egemen yapının altına girmelidir. Zira ulusal ve yerel egemen birimleri olduğu gibi bırakmak ve bunların üzerinde herhangi bir yaptırım gücüne sahip olmamak Barış Federasyonu fikrinin asla gerçekleşmemesi anlamına gelecektir.

Rousseau'ya göre böyle bir federasyonun meydana gelişi de ancak devrim ya da fetih yoluyla olacak bir hadisedir çünkü ülkelerin yöneticileri kendi istekleriyle egemenlik haklarından vazgeçmeyeceklerdir. Böylesi bir federasyonu meydana getirecek süreç de oldukça şiddetli geçecek ve kısa vadede toplumlara yarardan çok zarar getirecektir.⁶ Rousseau'ya göre özellikle Avrupa'daki güçlü devletlerden gelecek direnci ve Westfalya Barışı'nın getirdiği güç dengesini düşünmek bu zararı anlamamızı kolaylaştıracaktır.⁷

Ayrıntılı olarak açıkladığı bu şartlar altında, vardığı kötümser öngörüler yüzünden Rousseau bu federasyon projesinden tamamıyla vazgeçmektedir. Ona göre, Avrupa'ya barış getirebilecek Avrupa Federasyonu fikri mevcut koşullar ve motivasyonlar göz önünde bulundurulduğunda mümkün görünmemektedir.

⁵ Rousseau, "Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace," s.36 ve 38.

⁶ Jean-Jacques Rousseau, "Judgment of the Plan for Perpetual Peace," **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005, s.60.

⁷ Knutsen, *A History of International Relations Theory*, s.137; Rousseau, "Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace," s. 35.

Kant ve Barış Federasyonu Yolu ile Daimi Barış

Kant, kaba kuvvet yolu ile tek bir egemen güç yaratma düşüncesinin insanlığa faydadan çok zarar getireceği konusunda Rousseau ile hemfikirdir. 1795'te yazdığı *Zum Ewigen Frieden* [Ebedi Barışa Doğru] isimli çalışmada devletler arasında savaş halinin bile tüm bu devletlerin tek bir monarşinin hükümdarlığı altına girmesinden daha iyi olduğunu belirtmektedir. Bunun gerekçesine şöyle açıklamaktadır: böylesi bir monarşinin oluşması durumunda devletin sınırları çok fazla genişleyeceğinden kanunlar etkisini hızla kaybedecek ve ruhsuz bir despotizm tüm iyiliklerin özünü kuruttuktan sonra anarşiye dönüşecektir.⁸ Böylesi bir devletin yönetilmek için çok fazla büyük olacağını iddia eden Kant, bu devletin ne vatandaşlarının hakkını koruyabileceğini ne de istikrarlı bir varoluş sürdürebileceğine inanmaktadır.

Rousseau ve Kant'ın bu husustaki görüş ortaklığı bu noktada son bulmaktadır. Rousseau'nun aksine, Kant, barışın kurucusu olacak böylesi bir federasyon fikrinden bu noktada vazgeçmemektedir. Aksine, Kant'a göre kalıcı bir barışın kurulabilmesi için alternatif bir çıkar yol görünmektedir. Bu yeni yol, Rousseau'nun öngördüğü devrimci ve baskıcı yoldan farklı olarak, çok daha kademeli ve gönüllü bir çizgide ilerlemektedir. Bu yolun ayrıntılarını da yine *Zum Ewigen Frieden* adlı çalışmasında anlatmaktadır. Kant'ın bu ünlü metni Doğu Prusya'daki Königsberg'de basılmıştır. Bu çalışmanın Kant'ın yazıları arasında ayrı bir yere sahip olmasının bir nedeni de diğer çalışmalarından farklı olarak daha geniş bir topluluğa hitap etmesi ve diğer felsefi çalışmalarının aksine siyasi bir tasvir olarak algılanmasıdır.⁹ Kant'ın bu metni yazmasındaki başlıca motivasyon o dönemde yeni imzalanan Basel Anlaşmasıdır. Bu anlaşma sonucu hem Fransız İhtilali sonrası başlayan savaşlar sona ermiş, hem de aynı zamanda Polonya'nın bölünmesine yönelik üçüncü plan devreye girmiştir. Kant bu ikinci durumdan hiç memnun değildir. Westfalya Anlaşması sonucu oluşan uluslararası ortam, devletler üstü yasal kontrol mekanizmalarının kurulması için elverişli değildir. Kant'ın projesi, mutlakiyet liderlerinin dünya siyasetini sömürdüğü bu sisteme karşı çare bulma çabasının bir ürünüdür.¹⁰

⁸ Immanuel Kant, *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*, New Haven, Yale University Press, 2006, s.91.

⁹ W.B.Gallie, *Philosophers of Peace and War: Kant, Clausewitz, Marx, Engels and Tolstoy*, London, Cambridge, 1963.

¹⁰ Richard Wolin, "The idea of cosmopolitanism: from Kant to the Iraq War and beyond," *Ethics & Global Politics*, Cilt 3, No. 2, 2010, ss. 143-153, s.145.

Kant oluşturulacak yeni sistemin özgür devletlerin federasyonu şeklinde vücut bulması gerektiğini ileri sürmektedir.¹¹ Kant burada bahsettiği düzenin tek bir devlet anlayışından farklı olduğunun özellikle altını çizmektedir. Kant'ın kafasındaki yeni sistem daha çok özerk yapısını koruyan devletlerin federatif bir birlik etrafında toplanmasını öngörmektedir. Yine Rousseau'nun aksine, Kant devletlerin bu şekilde otonom yapıya sahip olmasının barış sürecini zedelemeyeceğini düşünmektedir. Bunun güvencesi olarak ise her üye devletin bir cumhuriyet olmasını görmektedir. Bu cumhuriyet rejim şekli Kant'ın barış federasyonu modelinde ve Avrupa'da kalıcı barışın inşa edilmesinde hayati bir rol üstlenmektedir. Bunu da kurulacak kalıcı barış sisteminin ilk şartı olarak ortaya koymaktadır zaten: "Her devletin sivil anayasası cumhuriyetçi olmalıdır."¹² Kant'ın cumhuriyete bu kadar vurgu yapmasının altında cumhuriyet yönetimini kalıcı barışın garantörü olarak görmesi yatmaktadır. Zira böyle bir anayasal sistemde halk hem savaşa karar kılan, hem de savaşın tüm fiziksel ve iktisadi yükünü çekecek konumda olduğundan,¹³ fevri bir şekilde savaşa karar vermeyecek ve barışın bekçisi olacaktır. Oysaki Kant'ın düşüncesine göre devletler monarşik düzenle yönetildiği vakit hükümdarlar ne kendileri doğrudan savaşacağından ne de savaşın mali faturasını ödeyeceklerinden çok daha kolay savaş maceralarına atılabilmektedirler. Bu varsayımdan hareketle Kant, rejimlerde meydana gelecek bu değişikliklerle savaşların çok daha zor meydana geleceğine inanmaktadır.

Kant oluşacak bu sistemin daha küçük bir ölçekten daha genele yayılacağı inancını da taşımaktadır. Yani Rousseau'nun aksine Kant Avrupa federasyonunun tepeden aşağı değil, aşağıdan yukarıya doğru organize olacağına inanmaktadır. Önce cumhuriyetler kurulacak, sonrasında bu cumhuriyetlerden bir kaçını bir araya gelip barış için bir federatif birlik oluşturacaktır. Kurulan bu birlik bir odak noktası olacak ve diğer devletler için de bir cazibe merkezi haline gelecektir. Bu kurulan birliğin faydalarını gördükçe diğer devletler de bu pasifist birliğe dahil olmak isteyeceklerdir. Böylece federasyon kademeli olarak genişleyecek ve barışı da beraberinde getirecektir.¹⁴ Bu sonuca varılmasında cumhuriyetlerin yaygınlaşması kadar savaşların verdiği yıkımın giderek büyümesi ve özellikle ticaret nedeniyle devletlerin daha da birbirine bağlı hale gelmesinin de payı büyük olacaktır.

¹¹ Kant, *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*, s.78.

¹² *Ibid.*, s.74.

¹³ *Ibid.*,s.75.

¹⁴ *Ibid.*,s.80.

Rousseau ve Kant: Farklı Varsayımlar, Farklı Sonuçlar

Makalenin geride bıraktığımız kısımlarında tartışıldığı üzere, Rousseau ve Kant'ın uluslararası düzene/düzensizliğe ve bunun içerisinde barışın geleceğine dair fikirlerinde önemli ayrılıklar bulunmaktadır. Ancak bu farklılığın altında yatan sebeplerin anlaşılabilmesi için sadece uluslararası düzleme bakmak yeterli değildir. Aksine, bu farklılığın her iki düşünürün insan doğası hakkında temel varsayım farklarından kaynaklandığı görülecektir. Bu farklılık kendisini, her iki düşünürün insan davranışlarında rasyonalite ve hırsların yeri, insanlar arası etkileşim ve ilişkilerin toplumlara yansımaları gibi konularda açıkça belli etmektedir.¹⁵

Her iki düşünürün insan doğası konusundaki görüşlerinin ayrıldığı temel husus insanların karar alma mekanizmalarında rasyonaliteye yükledikleri önem konusunda ortaya çıkmaktadır. Kant'ın argümanlarında mantık çok merkezi bir rol oynamaktadır. Ona göre, devletler arasında barış tesis etmenin yolu, insan mantığı ve siyasal iradenin ortaya konulmasından geçmektedir. Kant insanların, cumhuriyet rejimleri kurulmasıyla birlikte yönetimde söz sahibi olarak, savaşların artan yıkıcı etkisini göremekle savaşa son vereceği inancını gütmektedir.¹⁶ Savaşın korkunç yüzünü görmelerini sağlayan rasyonalite, Kant'ın inancına göre insanların aynı zamanda barışın faydalarını ve savaşta oldukları zaman kaybettiklerini de görmelerini sağlayacaktır. Tam bu noktada uluslararası ticaretin Kant'ın öne sürdüğü barış mekanizmasında oynayacağı kilit rol de ortaya çıkmaktadır. Kant'a göre insanların kişisel çıkarları uluslararası ticaret yoluyla ortak çıkarlara dönüşecektir. Kant insanların rasyonel davranacağına ve kendileri için iyi olanın peşinden gideceklerine inandığı için bu karşılıklı bağlılık ilişkisinin uyumu da beraberinde getireceğine inanmaktadır.¹⁷ Howard Williams'ın da ifade ettiği gibi, Kant'a göre 3 faktör kaçınılmaz olarak uluslararası istikrar ve uyumu getirecektir. Bunları, ekonomik zorunluluklar, artan askeri teknoloji ile birlikte artan yıkıcı kapasite ve insanların savaşa karşı direnmelerini sağlayacak siyasal özgürlük olarak sıralamak mümkündür. Tüm bu kuvvetlerin etkili olabilmesi fikri insanın kendi çıkarlarının peşinden gideceği varsayımına dayanır¹⁸ ki bu varsayım da rasyonel mantık yürütme ilkesinden ayrı olarak düşünülemez. Kant'a göre ticaretin ruhu savaşla bir arada var olamaz. Dolayısıyla, Kant'a göre barışı

¹⁵ Benzer şekilde, Stanley Hoffman da Rousseau'nun dünya siyaseti ve devletlerarası çatışmalar konusundaki görüşlerinin insan ve siyasete dair temel nosyonlarından kaynaklandığını belirtmiştir. Hoffman, Stanley. "Rousseau on War and Peace," *The American Political Science Review*, Cilt 57, No. 2, 1963, s.317-333 , s. 318.

¹⁶ Kant, *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*, s.75. Ayrıca bakınız: Knutsen, *A History of International Relations Theory*, s.126.

¹⁷ Hoffman, "Rousseau on War and Peace," s. 332.

¹⁸ Williams, *Kant's Political Philosophy*, s.16-7.

getirecek olan ahlaki motivasyonlardan ziyade paranın gücüdür.¹⁹ Kant'ın buradaki yaklaşımı barışa giden yola inanmayı naiflik olarak görenlere cevap niteliği taşır. Zira Kant insanların melek olduğunu ya da ulvi amaçlar uğruna hareket eden varlıklar olduğunu iddia etmemektedir. Aksine, Kant en çıkarıcı insanların dahi yukarıda sözü edilen ortak çıkarları görenek böylesi bir barışa sahip çıkacaklarını savunmaktadır.²⁰

Rousseau bu noktada Kant ile tamamen farklı bir görüşe sahiptir. Kant'ın aksine Rousseau gelecek konusunda öngörülerde bulunurken asla insan mantığına güvenmemektedir. Rousseau bu yargısını Saint Pierre'in projesi üzerinde yorum yaparken açıkça vurgulamaktadır. Rousseau'ya göre toplumsal düzen mantıktan ziyade hırsların bir ürünüdür.²¹ Ona göre Saint Pierre'in projesi uygulanabilirlikten uzaktır. Bunun da nedeni, yazarının insanların hırsla değil de mantıkla hareket ettiği düşüncesinden sıyrılmamış olmasıdır.²² Rousseau'ya göre, Saint Pierre'in projesi takdire şayandır ancak bu projede hedeflenenler asla gerçekleşmeyecektir. Bunun da sebebi Avrupa'yı yönetenlerin ihtirasları ve kendilerine olan aşklarıdır.²³ Rousseau burada hem Saint Pierre, hem de Kant'tan farklı olarak gerçek çıkarlar ve zahiri çıkarlar arasında da bir ayırım yapmaktadır.²⁴ Rousseau'ya göre, insanların hareketlerine yön veren gerçek çıkarları değil zahiri çıkarlarıdır. Bu sözde çıkarlar, yönetenlerin kendi özel "çıkarları" ve hesaplarıdır. Şayet prensler "gerçek çıkarlarını" fark edebilselerdi Rousseau'ya göre Avrupa barış federasyonu mümkün olabilirdi.²⁵ Rousseau bunu kendi sözleriyle çok güzel ifade etmektedir: "Bütün bunlara rağmen bu proje gerçekleşmiyorsa, bu, projenin ütöpik olmasından değildir. Asıl sebep şudur: İnsanlar çılgındır ve delilerin arasında akıllı bir insan olmak da bir çeşit deliliktir."²⁶

Rousseau'ya göre zahiri çıkarların şekillenmesinde Avrupa'yı yönetenlerin hırsları da önemli rol oynamaktadır. Bu hırslar, yönetenlerin

¹⁹ Kant, *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*, s.92.

²⁰ İbid.

²¹ Rousseau, "Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace," s.48-9.

²² Rousseau, "Judgment of the Plan for Perpetual Peace," s.54; Rousseau, "Fragments and Notes on the Abbé de St. Pierre," *The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics*, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005, s.109; Knutsen, *A History of International Relations Theory*, s.129.

²³ Rousseau, "Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace," s.49; Williams, *Kant's Political Philosophy*, s.257.

²⁴ Rousseau, "Judgment of the Plan for Perpetual Peace," s.54.

²⁵ Rousseau, "Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace," s.48.

²⁶ İbid., s.49.

davranış ve tutumlarında belirleyici konumdadırlar. Rousseau'ya göre, şayet Avrupa'yı yönetenler gerçek çıkarlarını görebilselerdi barışın kendi çıkarlarına daha uygun olduğunu da anlardı. Kesintisiz bir barış hem yönetenlere hem de yönetilenlere bolca zenginlik sunacaktır, bundan Rousseau'nun şüphesi yoktur. Böylesi bir barış ortamında askeri harcamalar azalacaktır ki bunlara sayısız kale ve devasa orduların yükü de dahildir.²⁷ Ne var ki, yönetenler kendi gerçek çıkarlarını da yansıtan böylesi bir yolu takip etmek yerine savaşmakta ısrar etmektedirler. Bunun da nedeni şunlardan vazgeçmek istememeleridir: komşularının zararları pahasına kendilerini yüceltme istekleri, dünyayı titrettikleri güç ve terör gösterileri, şanlarının başlıca kaynağı olan fetih gururu.²⁸ Rousseau bu koşullara ek olarak yönetenlerin savaş koşullarından kendi despot yönetimlerini meşrulaştırmak için de faydalandıklarını belirtmektedir.²⁹ Rousseau'nun ticari ve finansal konulara barışın sağlayacağı katkıya inanmayışı da yine çıkar algısının Kant'tan farklı olmasıyla ilişkilidir. Rousseau'ya göre prenslerin düzelecek ticari ilişkiler ve finansal durum nedeniyle barışa yaklaşacaklarını düşünmek yanlıştır çünkü yönetenlerin çıkarlarını sadece maddi temelde ele almak doğru olmayacaktır. Yönetenler en az maddi kaygılar ve zenginleşme istekleri kadar hükmetme isteğine de sahiptirler ve bu amaçla hareket ederler.³⁰

Rousseau ve Kant arasında Avrupa'da barış üzerine bir federasyon kurulup kurulamayacağı konusundaki görüş farkının nedenleri arasında her ikisinin gelecek için öngördüğü rejim tiplerinin farklı olması da sayılabilir. Rousseau'nun tasvir ettiği sistemde yönetenler prens ve krallardan oluşmakta, Kant'ın betimlemelerinin merkezinde ise savaşmama kararı alan halkların egemen olduğu cumhuriyetler bulunmaktadır. Bununla birlikte, Rousseau cumhuriyet yönetimlerinin dahi arzu edilen barışı getirmede başarılı olacakları konusunda fazlaca iyimser durmamaktadır. Rousseau'nun bakış açısına göre, halkların kendi kendini yönetmesi de rasyonel davranışı ve gerçek çıkarları görebilme yetisini garanti altına alamayacaktır. Aşağıda açıklanacağı üzere, devletlerin cumhuriyetle yönetilmesinin yanı sıra birbirleriyle temasının en aza indirilmesi de en azından kısmen barışın sağlanması için elzemdir.

Yukarıda bahsi geçenlere ek olarak, Rousseau'nun diğer çalışmalarında geçen argümanlarına da bakılınca anlaşılıyor ki Rousseau'ya göre asıl sorun bir rejim sorunundan öte, insan doğasına ilişkin bir sorundur. Bu sorunun

²⁷ İbid., s.48.

²⁸ İbid.s.42.

²⁹ Rousseau, "Judgment of the Plan for Perpetual Peace," s.54.

³⁰ İbid. s.55-6.

temelinde de hırsların mantıktan önce gelmesi yatmaktadır. Bu hususu daha net açıklayabilmek için Kant ve Rousseau'nun etkileşim ve birbirine bağlılığın uluslararası düzen üzerindeki etkisi konusundaki farklı görüşleri karşılaştırılabilir. Kant'ın düşlediği dünyada, federasyon kurulduğunda insanlar rasyonel davranacak ve kendi gerçek çıkarlarını gözeteceklerdir. Bu yüzden de doğa insanları karşılıklı ortak çıkarda birleştirecektir.³¹ Michael Doyle'un da açıkladığı üzere, Kant "uluslararası etkileşimin liberal teorisyenidir" ve Kant'a göre barış durumu ancak ilişkiler yakın ve ülkeler birbirlerine etkileşimle bağlıyken mümkündür.³² Bunun da sebebi, daha önce de açıklandığı üzere insanların karşılıklı etkileşim ve ticari alışveriş sonucu daha büyük bir sistemin parçaları olduklarını ve bu sistemin istikrarından onların da fayda göreceklerini anlamalarıdır. Bu bağlamda Kant kültürel etkileşimleri ve başka ülkelere yapılacak ziyaretleri olumlu karşılamakta ve kozmopolitan hakların misafirperverlik üzerine kurulması gerektiğini öne sürmektedir.³³

Rousseau'nun kozmopolitliğe ve karşılıklı bağlılık ilişkilerine karşı tutumu Kant'a göre çok büyük farklılık arz etmektedir. Rousseau'ya göre karşılıklı bağlılık ilişkileri anlayış ve uyumu doğurmamaktaydı. Aksine bu kavramlar şüphe ve uyumsuzluğun temel sebepleridir.³⁴ Rousseau yerel topluluklar için geçerli olan sosyal dinamiklerin uluslararası sisteme de hâkim olduğu kanısındadır. Buna göre, insanların birbirine bağımlılığı nasıl güvensizliğe yol açıyorsa aynı şekilde uluslararası ekonomik bağımlılık, karşılıklı da olsa, güvensizliğe sebep olmaktadır. Rousseau, aynı şekilde, ticaretin de hem insanlar arasında hem de milletler arasında açgözlülüğü ve rekabeti artıracığına inanmaktadır.³⁵ Eşitsizliğin etkileşim ve karşılıklı bağlılık ile daha da gün yüzüne çıkmasına olan inancı da karamsarlığını tetiklemektedir. Bu düşüncesine göre, bir şehrin ve bir ülkenin büyüklüğü her zaman için görecelidir ve devletler kendileri hakkında fikir sahibi olmak

³¹ Kant, *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*, s.92.

³² Michael W. Doyle, *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*, New York: W.W. Norton & Company, 1997, s.252 ve 256.

³³ Kant, *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*, s.82.

³⁴ Hoffman, "Rousseau on War and Peace," s.321. Rousseau'nun bu konudaki argümanları için bakınız:

Rousseau, "Plan for a Constitution for Corsica," *The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics*, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005.

³⁵ Rousseau, "Judgment of the Plan for Perpetual Peace," s.55-6; Hoffman, "Rousseau on War and Peace," s.324.

için kendilerini başka devletlerle kıyaslamaktadır.³⁶ Daha önce yöneticiler için söylediği durumlarda olduğu gibi, insanlar ve onların meydana getirdiği topluluklar hususunda da Rousseau insan doğasının hırslara ilişkin olan yönünün mantığa baskın geldiğine inanmaktadır. Cumhuriyetlerin kurulması ve Rousseau'nun öngördüğü şekilde yerel sistemlerin oturtulması ülkeler düzeyinde sürdürülebilir bir toplumsal yapının kurulmasını sağlasa da uluslararası düzeyde anarşi devam edecektir. Böylece kıyaslama, rekabet ve güvensizlik ülkelerin birbiriyle teması ve birbirine bağımlılığı arttıkça savaş ve düşmanlık kaynağı olmaya devam edecektir.

Kant'ın aksine hem birbirine bağlılığa, hem de ticaretin barışa olan katkısına olan olumsuz yaklaşımı nedeniyle Rousseau yüzünü büyük uluslararası oluşumlar yerine küçük devlet yapılarına ve uluslararası sistemden izolasyona çevirmektedir. Riley'nin de dediği gibi, Rousseau'yu okuyanların onun küçük, izole, sanayileşme öncesi, ticaretten uzak, tarım devletlerine olan adanmışlığını görmemesi mümkün değildir.³⁷ Rousseau'ya göre bunun elbette bir sebebi vardır. Devletler arası ilişkileri asgari düzeyde tutmak barışa daha büyük katkı sağlayacaktır. Buna karşın, temas fazla olduğunda çatışan hırslara daha büyük alan açılmış olacaktır.³⁸

Bu noktayı açıklamış olmamız Rousseau'nun Avrupa federasyonu hakkındaki fikirlerini de daha net bir şekilde anlamamızı kolaylaştırmış olacaktır. Hatırlanacağı üzere Rousseau, eğer tüm olumsuzluklara karşın bir birleşik Avrupa federasyonu kurulacaksa katılımcı devletlerin egemenliğinin sona ermesi gerektiğini öne sürmektedir. Aksi takdirde çatışmalar son bulmayacak, daha da şiddetli bir hal alacaktır. Rousseau'nun önermesine göre, şayet savaş egemen devletlerin birbirleriyle olan karşılıklı bağımlı ilişkisinin bir sonucu idiyse, bu savaşları ortadan kaldıracak bir federasyonu

³⁶ Jean-Jacques Rousseau, "The State of War," **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005, s. 67; Hoffman, "Rousseau on War and Peace," s.322.

³⁷ Patrick Riley, "Rousseau as a Theorist of National and International Federalism," **Publius**, Cilt 3, No.1, 1973, s. 5-17, s.6. Nitekim Rousseau Polonya'ya da böyle, Avrupa'nın ekonomik ve siyasal sistemine bağımlı olmayan, basit ama kendi kendine yeten bir sistem önermektedir. Jean-Jacques Rousseau, "Considerations on the Government of Poland and on Its Planned Reformation," **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005, s.209-210. Korsika için yaptığı benzer öneriler için bakınız: Rousseau, "Plan for a Constitution for Corsica."

³⁸ Hoffman, "Rousseau on War and Peace," s. 332.

kurmanın yolu da bu federasyonu oluşturan unsurların egemenlik haklarının ortadan kaldırılmasından geçmektedir.³⁹

Rousseau'nun insan doğası ve insan davranışlarını motive eden faktörler hususundaki düşünceleri bize aynı zamanda kurulacak Avrupa federasyonunda kademelik ve gönüllülük esaslarına ilişkin olumsuz kanaatlerinin sınırlarını da vermektedir. Kant'a göre ihtiyaçlar küçük konfederatif yapıların bir araya gelmesini sağlayacak ve bu yapıların faydasını gören diğer cumhuriyetler de bu oluşumlara katılacaktır.⁴⁰ Bu şekilde, baskı ve şiddete gerek kalmaksızın sadece iyi örneklerden ve rasyonel tartışmalardan yola çıkılarak evrimsel bir süreçte federasyon tamamlanmış olacaktır.⁴¹ Kant'ın aksine, Rousseau'ya göre böyle bir evrimsel seçenek yoktur zira liderlerin zahiri çıkarları ve hırsları ve bunun yanı sıra devletlerin birbiriyle mutlak surette rekabeti ve kıyaslamaları böylesi bir barışa olanak sağlamayacaktır. Sonuç olarak da Rousseau'ya göre artık mesele "ikna etme değil zorlama, kitap yazma değil ordu toplama" meselesidir.⁴²

Avrupa Birliği Üzerinden Kant ve Rousseau'nun Barışa Bakışını Tekrar Düşünmek

Bu makalenin şu ana kadar olan kısmında Kant ve Rousseau'nun Avrupa'ya birleşik bir federasyon yolu ile barış gelip gelemeyeceği konusundaki görüşlerini karşılaştırdık. Bu noktada, her ikisinin barış istemekle beraber bunun olabilirliği hususunda çok farklı görüşlere sahip olduklarını göstermiş olduk. Rousseau, okurlarını böylesi bir federasyon oluşturma tek yolunun kaba kuvvet kullanımı olduğu hususunda ikna etmeye çalışmıştır. Ancak böylesi bir alternatifini reddetmiştir zira bu seçeneğin Avrupa'ya yarardan çok zarar getireceğini bilmektedir. Kant, aynı konuya çok farklı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Ona göre Avrupa'da bir federasyon kurmanın tek yolu kuvvet ve şiddet kullanmaktan geçmemektedir. Kant insanların tarihten ve tecrübelerinden bir şeyler öğrenebileceklerine ve mantıklarını kullanarak kendilerinin gerçek çıkarlarına uygun olan davranışı bulabileceklerine inanmaktaydı. Kant böylesi bir federasyonun mutlak surette kurulacağını iddia etmemektedir. Aynı şekilde, böylesi bir federasyon kurulsa bile bu federasyonun dağılmayacağını ve sonsuza kadar yaşayacağını da garantisini

³⁹ Knutsen, *A History of International Relations Theory*, s.136; Rousseau, "Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace," s.28.

⁴⁰ Kant, *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History*, s.80.

⁴¹ Williams, *Kant's Political Philosophy*, s.257.

⁴² Rousseau, "Judgment of the Plan for Perpetual Peace," s.56.

vermemektedir.⁴³ Kant'ı Rousseau'dan ayıran fark ise medeni gelişmeye olan inancı ve insanların rasyonellik melekelerinin bu süreçte ilerleyeceğine olan inancıdır. Bu gelişme elbette ki uluslararası ilişkiler ve ticaretteki gelişmelerden bağımsız değildir. İnsanların Kant'ın zamanına kadar bu dersi öğrenmemiş olmaları ve savaşın kaybettirmiş olduklarını idrak etmiş olmamaları, Kant için bunun hiç olmayacağı anlamına gelmemektedir. Ona göre asıl olan bizim böyle bir Avrupa projesine nasıl daha çok yaklaşabileceğimizi bulabilmemizdir. Waltz'ın da dediği gibi, Kant bize ebedi barışa yaklaşımda izlenebilecek olan yolun tamamıyla gerçeklikten uzak olmadığını ve bu yolda insanlığa rehber olabilecek gelişmelerin yaşandığını anlatmaya çalışmaktadır.⁴⁴ Böylesi bir düşünce Rousseau için hala gerçeklikten uzaktır çünkü ona göre liderler konu savaş ve barışa gelince asla gerçek çıkarlarını anlayamayacak ve barış getirmek uğruna dünyayı birbirine daha bağımlı hale getirmemiz meseleyi iyileştirmek şöyle dursun, daha da kötü bir hale getirecektir.

Peki zaman kimi haklı çıkarmıştır? Bu soruya, bahsi geçen federatif Avrupa yapılanmasına en yakın örnek olarak kabul edebileceğimiz Avrupa Birliği (AB) projesini değerlendirerek yanıt arayabiliriz. Öyle ise sorumuzun daha detaylı şekli şöyle sormak yerinde olacaktır: AB deneyiminin öngörmede ve açıklamada Rousseau ve Kant'ın ortaya koyduğu düşüncelerden hangileri daha başarılı oldu? Bu soruyu cevaplamak için her iki düşünürün görüşlerini analitik olarak parçalara ayırmak gerekmektedir. İlk husus, uluslararası ilişkilerde rasyonelitenin galip gelip gelemeyeceği ile ilgilidir. AB'nin tarihsel sürecine inerek, bu süreç içinde rasyonel yaklaşımın rolünü daha iyi anlayabiliriz. Bunu yaparken de ekonomi, sosyal psikoloji ve siyaset biliminin çokça faydalandığı rasyonelite teorilerinden faydalanabiliriz. Burada, Kant ya da Rousseau gibi rasyonelitenin var olup olmadığı, ya da öncelik sırasına odaklanmak yerine, insan rasyonelitesinin doğası üzerine düşünmek daha faydalı olacaktır. Bu bağlamda faydalanabileceğimiz en önemli kavramlardan bir tanesi Herbert Simon'ın üne kavuşturduğu *sınırlı rasyonellik* (bounded rationality)'tir.⁴⁵ Bu kavramın ortaya atılmasının başlıca nedeni, klasik ekonomik modellerde görülen mutlak surette rasyonelite varsayımının doğurduğu eksiklerdir. Simon bu varsayımı eleştirmektedir. Ona göre insan zihninin etrafında olup biteni bütünüyle algılaması ve tüm bilgileri, sonuçları hesaba katarak bir karara varması mümkün değildir. Dolayısıyla insanlar karar verirken mevcut

⁴³ Kant, **Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History**, s.81.

⁴⁴ Kenneth N.Waltz, "Kant, Liberalism, and War," **The American Political Science Review**, Cilt 56, No. 2, 1962, s.331-340, s.339.

⁴⁵ Herbert Simon, **Models of Man**, New York, Wiley, 1957.

dünyaya oranla çok daha basitleştirilmiş bir dünya oluşturur ve kararlarını da bu çerçevede verirler.⁴⁶ Gerçek dünyanın kompleks yapısı ile bizim oluşturduğumuz dünya arasındaki farklılıklarda hem ihmallerin hem çarpıtmaların rolü büyüktür ve bu faktörler hem algılama hem de çıkarım yapma sürecinde ortaya çıkar.⁴⁷

Son derece karmaşık olan dünyada insanlar karar alırken birtakım kısa yollara başvururlar. Bu kısa yollar içerisinde *ulaşılabilirlik kısayolu* (availability heuristic) çok önemli bir yer tutar. Bu kısa yola göre bir olayın gerçekleşme olasılığı konusundaki düşüncelerimiz o olayın aklımıza gelebilme kolaylığı ile doğrudan ilintilidir. Daha çabuk aklımıza getirebildiğimiz olayların gerçekleşme olasılığı başka olaylarla aynı bile olsa, hatta daha az bile olsa bizler daha kolay hatırladığımız olayın olma olasılığını daha yüksek olarak görürüz.⁴⁸

Ulaşılabilirlik kısayolu uyarınca, özellikle dikkat çekici, canlı, hafızada kalıcı bilgi ve olaylar insanlarda bu olayların diğer olaylara oranla gerçekleşme olasılığının daha yüksek olduğu duygusu uyandırır. Kurt Weyland'ın verdiği örnek bu durumu daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Örneğin, sürücüler bir araba kazası gördükten sonra genellikle yavaşlarlar. Oysaki istatistiksel olarak o kazayı gördükleri an ile kazayı görmeden önceki anda kaza yapma olasılıkları aynıdır. Ancak kazayı görmenin yarattığı şiddetli tesir çoğu sürücü üzerinde anında bir etki yapar.⁴⁹ Aynı şekilde olayı Avrupa'nın tarihsel deneyimlerine de uyarlamak mümkündür. İki büyük dünya savaşının yarattığı yıkım, insanların üzerinde dünyada emsali görülmemiş canlılıkta iz bırakmıştır. Bu durumda savaşın insan için oluşturduğu risklerde istatistiksel bir değişiklik meydana gelmemiş olsa dahi, Avrupa'da savaşın kötü sonuçları tüm canlılığıyla insanların belleklerine kazınmıştır.

9 Mayıs 1950'de dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Schuman Deklarasyonu olarak anılan bildiride, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupalı siyasetçilerin Avrupa'da kalıcı bir barış oluşturma çabalarının ilk aşaması olarak Avrupa devletlerini çelik üretimine ilişkin kararları bağımsız ve uluslar üstü bir kuruma devretmeye çağırmıştır. Bu plan uyarınca, Avrupa'da barışın kurulabilmesi Fransa ve Almanya'nın yüzyıllar süren

⁴⁶ Simon, *Models of Man*, s.198.

⁴⁷ Herbert Simon, "Economics and psychology," *Psychology: A Study of a Science*, ed. S. Koch (Ed.), New York: McGraw Hill, s.739.

⁴⁸ Amos Tversky & Daniel Kahneman, "Availability: A heuristic for judging frequency and probability," *Cognitive Psychology*, 5, 1973, s.207-232 .

⁴⁹ Kurt Weyland, *Bounded Rationality and Policy Diffusion: Social Sector Reform in Latin America*, Princeton, Princeton University Press, 2007, s.6-7.

rekabetinin sona erdirilmesine bağlıdır.⁵⁰ Bu deklarasyona göre kömür ve çelik üretimini ortaklaştırmak Almanya ve Fransa gibi iki ezeli rakip arasında savaşı sadece düşünülemez kılmayacak, aynı zamanda fiziksel olarak imkânsız kılacaktır.⁵¹ Bugünkü AB'nin ilk versiyonu olarak gösterebileceğimiz Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Schuman deklarasyonunun bir sonucu olarak bir yıl sonra ortaya çıkmıştır. 1951 yılında, Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 üye Paris Anlaşması'nı imzalayarak AKÇT'yi kurmuştur. Kurumun ilk başkanlığına ise Schuman Deklarasyonu'na ilham veren Jean Monnet getirilmiştir.⁵² AKÇT'nin başarılı olması birkaç yıl içerisinde ülke ekonomilerinin farklı sektörlerini de bu işbirliğine dâhil etme fikrini beraberinde getirmiştir. 1957 Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) ve üye ülkeler arasında ticaret bariyerlerini kaldıran Ortak Pazar kurulmuştur. 1967'de bu üç kuruluş Avrupa Topluluğu (AT) adı altında birleştirilmiştir.⁵³ 1992'de imzalanan ve 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması işbirliği alanlarının dış politika ve savunma politikalarında, yargı sisteminde ve işlerinde de genişlemesini öngörmekteydi ve ortak para birimi kullanımını da gündeme taşımaktaydı. 2009'da Lizbon Anlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa Birliği resmi olarak Avrupa Topluluğu isminin yerini almış oluyordu.⁵⁴

Weyland'a göre araba kazasının etkisi insanların hafızalarından silindiği vakit sürücüler yeniden hız yapmaya başlayacaklardır.⁵⁵ Ancak Avrupa örneğinde, özellikle Avrupa medya ve ders kitaplarının bu savaş anılarını canlı tutmasının savaş karşıtı tutumun yaygın varlığını sürdürmesinde ve bu yönde kurumsal çözümlerin aranmaya devam etmesinde önemli etkileri olduğu öne sürülebilir.⁵⁶

Buradan çıkaracağımız sonuç, insan rasyonalitesi konusunda aslında hem Rousseau'nun hem Kant'ın haklılık payları olduğu gerçeğidir. Rousseau

⁵⁰ Avrupa Birliği Bakanlığı, "Avrupa Birliğinin Tarihçesi," <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>

⁵¹ European Union, http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/europe-day/schuman-declaration/index_en.htm, Erişim tarihi: 3 Ocak 2016.

⁵² Avrupa Birliği Bakanlığı, "Avrupa Birliğinin Tarihçesi," <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, (Erişim Tarihi 3 Ocak 2016).

⁵³ The World Factbook 2013-14, "European Union," Washington, DC, Central Intelligence Agency, 2013, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html>, (Erişim Tarihi 3 Ocak 2016).

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Weyland, **Bounded Rationality and Policy Diffusion**, s.7.

⁵⁶ Toplumsal hafızanın ders kitapları gibi resmi kanallar yoluyla kurumsallaşması üzerine bakınız: Meral Uğur Çınar, **Collective Memory and National Membership: Identity and Citizenship Models in Turkey and Austria**, New York, Palgrave Macmillan, 2015.

haklıdır çünkü insanlar Avrupa’da uzun vadede kendi çıkarlarına olacak dahi olsa ortak barış kurumlarını kuramamışlardır. Bunu yapmak için iki ölümcül dünya savaşı, birçok soykırım görmeleri gerekmiştir. Ancak burada Rousseau’nun hesaba katmadığı şey, günümüzde gelişen teknoloji ve yaygınlaşan eğitim ile savaşın zararlarının büyük kitleler tarafından çok daha etkin olarak öğrenilebileceği gerçeğidir. Bu nokta, uzun vadede Kant’ı daha haklı kılmıştır zira demokrasilerin de yaygınlaşması ile toplumlar ölüm ve ekonomik maliyetleri nedeniyle yönetenlerden hesap sormaya başlamış ve savaştan kaçınmışlardır. Avrupa özelinde de savaşın yıkıcı sonuçları bütün canlılığıyla liderlerin zihninde yer ederek, onları topluluklar açısından rasyonel bir barış birliği kurma yönünde adım atmaya zorlamıştır. Eğitim ve medya yoluyla Avrupa toplumsal hafızasına kazınan savaşlar, özellikle Almanya, İngiltere, Fransa gibi yerleşmiş demokrasilerde bir daha savaş koşullarının oluşmaması için önemli roller üstlenmiştir.

Kant ve Rousseau’nun Avrupa’nın geleceğinde kurulması muhtemel birlik konusunda ayrıldıkları bir diğer husus bu birliğin kademeli, gönüllü ve üye ülkelerin egemenliklerini koruyarak kurulup kurulmayacağı idi. Kant bu üç koşulun da sağlanacağını düşünürken Rousseau’nun görüşü aksi yöndeydi. Avrupa Birliği’nin mevcut yapısına bakarsak burada Kant’ın sözünü ettiği yol daha baskın olarak kendini gösteriyor. Gerçekten de AB’nin genişleme süreci hem kademeli hem gönüllü olmuş ve bu süreçte devletler önemli egemenlik haklarını bünyelerinde barındırmaya devam etmiştir. AB altı kurucu üye ile başladığı yolculuğunda 50 yılı aşkın sürede 28 üyeye ulaşmıştır. Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda 1973’te birliğe katılırken, 1981’de Yunanistan, 1986’da da Portekiz ve İspanya birliğe dâhil olmuştu. 1995’te Avusturya, Finlandiya, ve İsveç’in de dâhil olmasıyla üye sayısı 15 olmuştur. 2004 yılında on yeni üye -Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya- birliğe katılırken, Bulgaristan ve Romanya’nın 2007’de, Hırvatistan’ın 2013’te katılımıyla üye sayısı 28’e ulaşmıştır.⁵⁷

Merkezi otorite, devletlerin varlıklarını sonlandırmayacak ve hem devletleri hem de vatandaşları temsil edecek şekilde planlanmıştır.⁵⁸ Avrupa Konseyi ulusal hükümetleri temsil ederken, Avrupa parlamentosu Avrupa insanlarını temsil etmekte, Avrupa Komisyonu ise ortak Avrupa çıkarlarını gözetmektedir.⁵⁹ Avrupa’nın koyduğu demokratikleşme kriterleri de, örneğin Birleşmiş Milletler’den farklı olarak, Kant’ın barışı destekleyecek

⁵⁷ *The World Factbook* 2013-14.

⁵⁸ Daniele Archibugi, “Models of International Organization in Perpetual Peace Projects,” *Review of International Studies*, Cilt 18, No. 4, 1992, s. 295-317, s.316.

⁵⁹ US Department of State, “European Union,” <http://www.state.gov/p/eur/rt/eu/>, (Erişim Tarihi 3 Ocak 2016).

mekanizmalarının daha sistematik biçimde etkin olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda ülkeler arasındaki bağıllık, uyumu da olumlu yönde desteklemiştir. Avrupa Birliği Schengen sistemiyle üye devletler arasında pasaport kontrolünü kaldırırken, ortaya koyduğu ortak siyasetlerle Avrupa içinde insan, ürün, hizmet ve sermaye akışına da olanak sağlamıştır. Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında çatışmasız bir ortamın bugüne kadar sağlanmış olması oldukça sevindiricidir. Nitekim 2012 yılında AB, 60 yılı aşkın bir süre için Avrupa'da "barış, uzlaşma, demokrasi ve insan haklarına yaptığı katkı" nedeniyle Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür.⁶⁰

Ancak öte yandan, Rousseau'nun işaret ettiği gerilim ve olumsuzlukları da zaman zaman görmek mümkündür. Özellikle yaşanan borç krizleri Avro bölgesinin ortak ekonomik politikaları yönünde önemli eksikleri de gözler önüne sermektedir. Bunların başında Maastricht Anlaşması'nda belirtilen mali kuralların yaptırım gücünün olmaması gelmektedir. AB ülkeleri bunu düzeltmek için 2 Mart 2012'de yeni bir mali sözleşme imzalamıştır. Buna göre, üye ülkeler devlet borçlarının gayrisafi milli hâsıllarının yüzde 3'ünün altında tutacaklardır. AB liderleri ayrıca Avrupa Stabilitate Mekanizması'nı kurarak kalıcı bir kurtarma fonu oluştururken, Avrupa Komisyonu da Avro bölgesinin 6000 civarında olan finansal kuruluşlarını Avrupa Merkez Bankası gözetiminde tek bir banka birliği altında toplamayı önermiştir.⁶¹ Bu çözüm önerilerine rağmen Yunanistan'daki sorunların da açıkça gösterdiği gibi, AB'nin ortaya koyduğu mali disiplin politikaları zaman zaman ülkelerin yerel siyasetlerinde çatırdamalara sebep olabilmekte, AB karşıtı partilerin yükselişe geçmesine yol açmaktadır. AB tarafından dayatılan ekonomik kemer sıkma politikalarının üye ülkelerde sert, hatta yer yer şiddete başvuran küreselleşme karşıtı duyguları körüklediği de literatür tarafından tespit edilmiştir.⁶² Bunun yanı sıra, Brexit ile Birleşik Krallığın AB'den ayrılması ve onu başka ülkelerin takip edip etmeyeceği sorusunun cevabı belirsizliğini korumaktadır.

⁶⁰ "The Nobel Peace Prize 2012". Nobelprize.org. Nobel Media AB 2014. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2012/ (Erişim Tarihi 3 Ocak 2016).

⁶¹ European Union (EU). *Encyclopædia Britannica Online*. <http://www.britannica.com/topic/European-Union>, (Erişim Tarihi 2 Ocak 2016).

⁶² Lilach Gilady, "Triangle or 'trilemma': Rousseau and the 'Kantian peace,'" **Journal of International Relations and Development**, 2015, s.1-27, s.2.

Ayrıca bakınız:

Mark Blyth, *Austerity: The History of a Dangerous Idea*, Oxford, Oxford University Press, 2013; Jose Fernandez-Albertos, Alexander Kuo ve Laia Balcells, "Economic Crisis, Globalization, and Partisan Bias: Evidence from Spain," **International Studies Quarterly**, 2013, Cilt 57, No.2, s.804-16; Dimitrios Theodossopoulos, "Infuriated with the Infuriated? Blaming Tactics and Discontent about the Greek Financial Crisis," **Current Anthropology**, 2013, Cilt 54, No.2, s. 200-21.

Rousseau ve Kant Üzerinden Sosyal Bilimleri Tekrar Düşünmek

Kant ve Rousseau çalışmalarında elbette ki normatif değerleriyle motive olmuşlardır. Kalıcı barışın nasıl sağlanacağı sorusunun cevabını aramak elbette ki kişinin kendisinin barışı öncelikli bir değer olarak belirlemesiyle daha çok mümkün olan bir çabadır. Ancak her ikisi de barışa gidebilecek yolu ararken normatif yargılardan ziyade analitik çözümlere ve akıl yürütmelere başvurmuşlardır. Analizlerini gerçek hayatta siyasetin işleyiş biçimi ve hem kişisel hem toplumsal dinamikleri anlamaya çalışarak yapmışlardır. Hal böyleyken sosyal bilimlerde ampirik çalışmalar, teorik çalışmalar ayrımı yapmak ve belli isimleri “teorici” kategorisine yerleştirip, ampirik sorunların çözümünde onların bulgularına başvurmamak önemli bir eksiklik olacaktır. Bu çalışma da göstermiştir ki, klasikleşmiş teorik çalışmalar, hem iktisat teorisi çalışmalarıyla, hem algısal ve toplumsal psikoloji çalışmalarıyla harmanlanarak sosyal bilimciler için önemli addedilen toplumsal ve siyasal sorunların anlaşılmasında ve araştırılmasında önemli birer araç olabilirler. Burada önemli olan metotla güdümlenen çalışmalardan ziyade problem odaklı çalışmalar tasarlamaktır.⁶³ Sadece Avrupa için değil, bütün dünya için daha kapsayıcı ve kalıcı bir barışa nasıl ulaşabiliriz? İşte bu soru tam da anlatılmak istenen cinsten bir araştırma programının temelini oluşturmaya devam edecektir ve devam etmelidir.

Kaynakça

- Archibugi, Daniele. “Models of International Organization in Perpetual Peace Projects,” **Review of International Studies**, Cilt 18, No. 4, 1992, s. 295-317.
- Avrupa Birliği Bakanlığı. “Avrupa Birliğinin Tarihçesi,” <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, (Erişim Tarihi 3 Ocak 2016).
- Blyth, Mark. **Austerity: The History of a Dangerous Idea**, Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Doyle, Michael W. **Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism**. New York: W.W. Norton & Company, 1997.
- European Union (EU). **Encyclopædia Britannica Online**. <http://www.britannica.com/topic/European-Union>, (Erişim Tarihi 2 Ocak 2016).
- European Union. http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/europe-day/schuman-declaration/index_en.htm, (Erişim Tarihi 3 Ocak 2016).

⁶³ Donald Green ve Ian Shapiro, **Pathologies of Rational Choice Theory: A Critique of Applications in Political Science**, New Haven, Yale University Press, 1994.

- Fernandez-Albertos, Jose, Alexander Kuo ve Laia Balcells. "Economic Crisis, Globalization, and Partisan Bias: Evidence from Spain", **International Studies Quarterly**, Cilt 57, No. 2, 2013, s. 804–816.
- Friedrich, Carl J. "The Ideology of the United Nations Charter and the Philosophy of Peace of Immanuel Kant 1795-1945." **The Journal of Politics**, Cilt 9, No. 1, 1947, s. 10-30.
- Gallie, W.B. **Philosophers of Peace and War: Kant, Clausewitz, Marx, Engels and Tolstoy**, London: Cambridge, 1963.
- Gilady, Lilach. "Triangle or 'trilemma': Rousseau and the 'Kantian peace,'" **Journal of International Relations and Development**, 2015, s. 1–27.
- Green, Donald ve Ian Shapiro. **Pathologies of Rational Choice Theory : A Critique of Applications in Political Science**. New Haven: Yale University Press, 1994.
- Hoffman, Stanley. "Rousseau on War and Peace." **The American Political Science Review**, Cilt 57, No.2, 1963, s. 317-333.
- Kant, Immanuel. **Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History**. New Haven: Yale University Press, 2006.
- Knutsen, Torbjorn L. **A History of International Relations Theory**. Manchester: Manchester University Press, 1997.
- Riley, Patrick. "Rousseau as a Theorist of National and International Federalism." **Publius**, Cilt 3, No.1, 1973, s. 5-17.
- Rousseau, Jean-Jacques. **Lasting Peace through the Federation of Europe and the State of War**. London: Constable and Co, 1917.
- Rousseau, Jean-Jacques. **Rousseau's Political Writings**. New York: W.W. Norton & Company, 1988.
- Rousseau, **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005.
- Rousseau, Jean-Jacques. "Abstract of Monsieur the Abbé de Saint-Pierre's Plan for Perpetual Peace," **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005.
- Rousseau, Jean-Jacques. "Judgment of the Plan for Perpetual Peace," **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005.
- Rousseau, Jean-Jacques. "Fragments and Notes on the Abbé de St. Pierre," **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005.

- Rousseau, Jean-Jacques. "Plan for a Constitution for Corsica," **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005.
- Rousseau, Jean-Jacques. "The State of War," **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005.
- Rousseau, Jean-Jacques. "Considerations on the Government of Poland and on Its Planned Reformation," **The Plan for Perpetual Peace, On the Government of Poland, and Other Writings on History and Politics**, Hanover, N.H.: Dartmouth, 2005.
- Simon, Herbert. **Models of Man**, New York, Wiley, 1957.
- Simon, Herbert. "Economics and psychology", S. Koch (Der.), **Psychology: A study of a science**, New York: McGraw Hill, 1963, s. 685-723.
- "The Nobel Peace Prize 2012". Nobelprize.org. Nobel Media AB 2014. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2012/ (Erişim Tarihi 3 Ocak 2016).
- Theossopoulos, Dimitrios. "Infuriated with the Infuriated? Blaming Tactics and Discontent about the Greek Financial Crisis", **Current Anthropology**, Cilt 54, No. 2, 2013, s. 200–21.
- The World Factbook 2013-14. "European Union," Washington, DC, Central Intelligence Agency, 2013, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html> , (Erişim Tarihi 3 Ocak 2016).
- Tversky, Amos, ve Kahneman, Daniel. "Availability: A heuristic for judging frequency and probability". **Cognitive Psychology**, Cilt 5, 1973, s. 207–232.
- Uğur Çınar, Meral. **Collective Memory and National Membership: Identity and Citizenship Models in Turkey and Austria**, New York: Palgrave Macmillan, 2015.
- US Department of State, "European Union," <http://www.state.gov/p/eur/rt/eu/>, (Erişim Tarihi 3 Ocak 2016).
- Waltz, Kenneth N., "Kant, Liberalism, and War." **The American Political Science Review**, Cilt 56, No.2, 1962, s. 331-340.
- Weyland, Kurt. **Bounded Rationality and Policy Diffusion: Social Sector Reform in Latin America**. Princeton, Princeton University Press, 2007.
- Williams, Howard. **Kant's Political Philosophy**. New York, St. Martin's Press, 1983.
- Wolin, Richard. "The idea of cosmopolitanism: from Kant to the Iraq War and beyond", **Ethics & Global Politics**, Cilt 3, No. 2, 2010, s. 143-153.